

Lutra lutra
(L., 1758)

Wydra

ssaki, drapieżne, łasicowate

Opis gatunku

Wydra jest ssakiem drapieżnym wybitnie przystosowanym do ziemnowodnego trybu życia. Jej tułów i ogon są wydłużone, o niewielkim grzbietowobrzusznym spłaszczeniu, głowa natomiast jest wyraźnie spłaszczona. Krótki odcinek szyjny tego zwierzęcia cechuje się bardzo mocnym umięśnieniem oraz silnym połączeniem kręgow z częścią tułowiową i czaszką. Całe ciało wydry jest gibkie, co stwarza możliwości sprawnego pływania i wykonywania skomplikowanych ruchów w wodzie oraz swobodnego poruszania się na lądzie. Krótkie kończyny przednie i tylne zbudowane są ze stosunkowo grubych kości i zaopatrzone w sprawne mięśnie. Wydra szczególnie w czasie pływania i nurkowania często wykorzystuje całe umięśnienie i kształt swego ciała. Za pomocą mocnych kończyn i sprężystych ruchów ciała może wykonywać skoki na wysokość do około 135 cm. Między palcami wszystkich kończyn wydra posiada błony pławne, co łącznie z małymi uszami i fałdami skórnymi zamakającymi otwory słuchowe i węchowe świadczy o jej ziemnowodnym trybie życia. Oglądając ślady kończyn wydry na mokrym gruncie, możemy stwierdzić, że w ogólnym zarysie są one okrągłe, z przeważnie wyraźnie odbitymi wszystkimi pięcioma palcami oraz często także błonami pławnymi. Wszystkie kończyny wydry, a szczególnie przednie, są chwytne. Te ostatnie zaopatrzone w stosunkowo szerokie przytępione pazury służą również do kopania nor. Wydra dzięki swej sprawności może wdra-

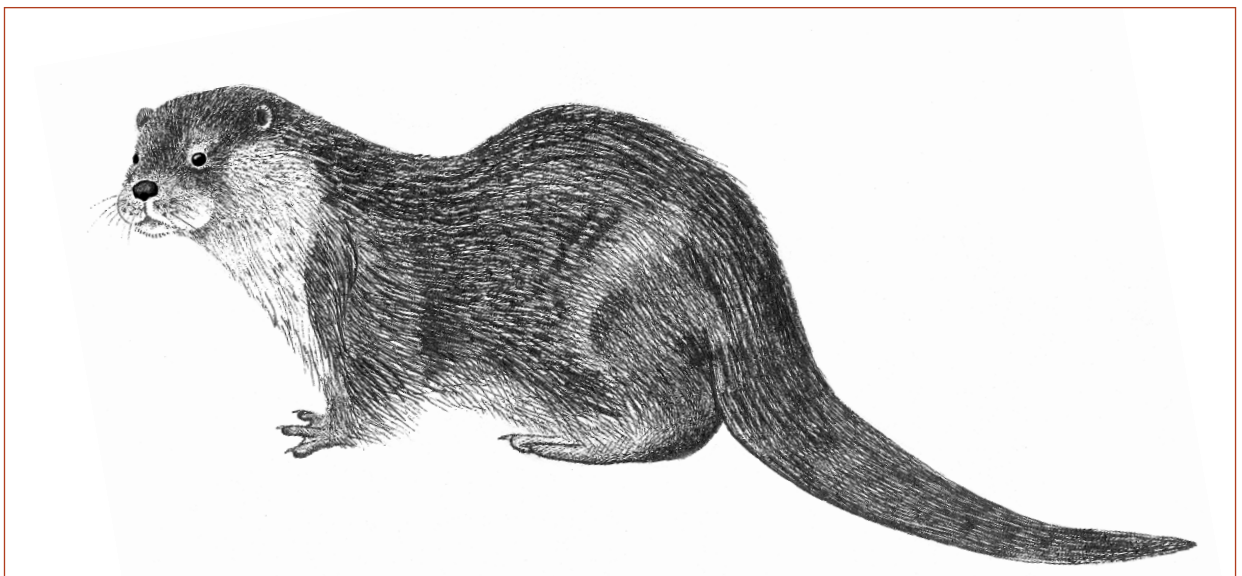
pywać się na niektóre drzewa, a także pokonywać tereny pionowe przeszkody.

Uzębienie wydry składa się łącznie z 36 zębów. Posiada dobrze rozwinięte długie kły, drobne siekacze oraz różnej szerokości zęby przedtrzonowe i trzonowe. Pierwszy ząb przedtrzonowy jest mały. Szczególnie szeroki jest natomiast górny trzonowy. Wzór zębowy wydry:

$$\begin{array}{r} 3\ 1\ 4\ 1 \\ 3\ 1\ 3\ 2 \end{array}$$

Ubarwienie wydry jest wyraźnie niejednolite i uzależnione wyłącznie od gęstych włosów ościstych. Grzbiet i boki ciała tego ssaka wykazują zabarwienie brązowe. W Polsce, co wynika z obserwacji i badań osobników odłowionych oraz znalezionych martwych, spotyka się przeważnie 2 typy zabarwień tych fragmentów ciała. Jedna część osobników posiada barwę ciemnobrązową, natomiast druga wyraźnie jaśniejszą. Podgardle u wydr jest zdecydowanie jaśniejsze, srebrzystobiaławe, a brzuszna część tułowia srebrzysta. Przeważnie białe są natomiast brzozy grubych warg, podbródek oraz część włosów okalających małe uszy. Stosunkowo krótkie i wyrównane włosy ościste zastępują szelniej wyrażnie krótsze włosy wełniste. Te ostatnie bardzo gęsto wypełniają pola między włosami ościstymi. Na 1 cm² u wydry może wyrastać nawet ponad 50 000 włosów. O ile niezwykle cienki włos wełnisty nie może wykazywać wyraźnego połysku, o tyle włos ościsty, szczególnie ten srebrzysty, jest wybitnie lśniący. Wśród wydr odłowionych na terenie Polski obok typowego ubarwienia spotkano się z jednolicie białym i prawie jednolicie czarnym ubarwieniem. Poza tym w terenie obserwowano wydry z dużymi białymi plamami. Wydry po urodzeniu pokryte są włosami o zabarwieniu szarostalowym. Młode wychodzące z nor posiadają już typowe dla wydr dorosłych zabarwienie grzbietu i boków ciała, chociaż ich włos nie wykazuje jeszcze pełnego połysku.

Dorosłe wydry cechują się wyraźnym dymorfizmem płciowym. Samce są zdecydowanie większe od samic, ich gło-

wa jest szersza, a kark i wargi silniej umięśnione. Masa ciała największego odłowionego w Wielkopolsce dorosłego samca wynosiła 12,6 kg. W Wielkopolsce znaleziono również dużego martwego samca, którego masa ciała wynosiła 12,7 kg. Z literatury wynika, że wydry mogą być jeszcze większe. Długość ciała samca o ciężarze 10,0 kg z okolic Piły wynosiła 119,8 cm, natomiast podstawowe wymiary odłowionego w Zaborówcu w Wielkopolsce samca wynosiły: długość ciała 124 cm, w tym ogona 45 cm i głowy 15 cm.

Wydra posiada 4 sutki. Nabrzmiwiają i zaznaczają się one u samic w czasie pływania wyraźnie dopiero około 5 dni przed porodem. Kość przciowa u tego zwierzęcia osiąga długość ok. 7 cm.

Obecność wydry w środowisku zdradzają pozostawiane na brzegach charakterystyczne zielonkawe odchody, w których znajdujemy przeważnie łuski i kości ryb, względnie pancerze hitynowe raków. Obok odchodów w miejscach wyeksponowanych oraz na ścieżkach zwierzęta te pozostawiają ciemnozielone, nieraz prawie czarne galaretowate wydzieliny gruczołów przyodbytniczych. Zimą na osnieżonych przybrzeżnych skarpach widoczne są poza tym charakterystyczne dla tych zwierząt ślizgi.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Tylko niewprawy obserwator może pomylić pływającą wydrę z następującymi gatunkami: bobrem (*Castor fiber*), nutrią (*Myocastor coypus*), pizmakiem (*Ondatra zibethicus*) oraz norką amerykańską (*Mustela vison*). Myśliwi polujący na te zwierzęta powinni poza tym wiedzieć, że zabita wydra w krótkim czasie po śmierci tonie, gdyż ciśnienie wody wypycha powietrze znajdujące się między włosami i wtedy ciężar właściwy zwierzęcia jest większy od 1. Przy obserwacji wydry należy brać pod uwagę to, iż w czasie pływania tylko niewielka część ciała wystaje ponad powierzchnię wody. Całkowicie zanurzony samiec wydry o masie ciała 10,0 kg wyparł 10,7 kg wody.

Cechy biologiczne

Rozmnażanie

Wydry przeważnie żyją samotnie i tylko samiec okresowo, głównie w czasie rui, zbliża się do samicy, aby towarzyszyć jej przez pewien czas. Razem wykonują różne harce na lądzie i w wodzie. Wyraźny terytorializm zaznacza się u samic, które po osiągnięciu dojrzałości płciowej przynajmniej w pobliżu swej nory nie tolerują obecności innych samic. Samce jednak, cechujące się większą tendencją do wędrówek często przechodzą swobodnie i nawet polują na terytoriach samic. W końcowej fazie ciąży i po urodzeniu młodych samice zachowują się ostrożnie i wykazują wtedy agresję także w stosunku do samców. Potomstwem opiekują się samice do 9 miesięcy od ich

urodzenia. Kopulacja odbywa się w wodzie. Samica po 59–62 dniach ciąży rodzi 2–4 młode. Młode wydry rozwijają się wolno i dopiero po 30 dniach otwierają oczy. Poród może nastąpić w odpowiednio wymoszczonych norze względnie w wybudowanym z sitowia, traw i innych roślin szałasie.

Wydry, przynajmniej w niewoli, żyją nawet ponad 18 lat. Samica odłowiona w 1981 r. w okolicach Tarnowa w dobrej kondycji została uwolniona z ZOO w Poznaniu 20 kwietnia 1999 r.

Aktywność

Wydra jest zwierzęciem charakteryzującym się głównie nocnym trybem życia. Potrafi nocą pod lodem, nawet pokrytym grubą warstwą śniegu, łowić ryby. Z pewnością ułatwiają jej to długie i sztywne włosy czuciowe. W orientacji pod wodą istotną rolę odgrywa także słuch. Wydry mogą okresowo, w sprzyjających warunkach, być aktywne również w dzień. Zwierzęta te śpią, względnie wypoczywają w czasie dnia w różnych schronieniach, natomiast nocą także na półkach przy brzegach zbiorników wodnych. Po śnie i wyjściu o zmroku ze schronienia wydry zdobywają pożywienie. Po zaspokojeniu głodu resztki ofiar pozostawiają przy brzegu. Często jednak nadmiar przykrywają specjalnie zerwaną roślinnością. Dorosłe wydry w niewoli zjadają około 1200 g ryb. Przemieszczające się wydry często znacznie oddalają się od zbiorników wodnych. Napotykając psa, starają się prędko dotrzeć do wody. Widząc zaś człowieka, reagują różnie – np. uchodzą do lasu, gdy pobliski zbiornik nie zapewnia im bezpieczeństwa. Szczególnie liczne różne ślady obecności wydr spotyka się pod mostami.

Wydry wiele czasu poświęcają zabawom. Najczęściej bawią się w wodzie w grupach rodzinnych i w parach. Przy zabawach indywidualnych wykorzystywana jest złowiona ryba, względnie różne przedmioty, np. kamienie. Pod wodą wydra może przebywać około 1 minuty. Płynąc w pełnym zanurzeniu, stopniowo wydycha pobrane powietrze. Osobniki spłoszone takich „śladów” nie pozostawiają. Wydry wydają różne dźwięki. Ogólnie znany jest głos nawiolywania – ostry gwizd. Spłoszone nie wydają głosów ostrzegawczych, lecz gwałtownie starają się ukryć pod wodą. Poszczególne osobniki, np. należące do grupy rodzinnej, czynią to całkowicie indywidualnie. Matka, gdy minie niebezpieczeństwo, gwizdem przywołuje potomstwo. Nie raz czynią to również młode wydry.

Pokarm

Podstawowym pożywieniem wydr są ryby. W związku z tym, że zwierzęta te, ze względu na grożący im paraliż Chasteika, w ograniczonym zakresie mogą pobierać ryby karpowate, muszą urozmaicać dietę w pokarm bez tiaminazy. Wydry bardzo chętnie łowią raki, duże owady wodne, a w niektórych środowiskach także szczeżuje oraz żaby. Dość rzadko zjadają ptaki, natomiast ssaki sporadycznie.

Z matzy odrzucają muszle, z ptaków przeważnie odcinają pióra, z dużych ryb twarde pokrywy skrzelowe i większe łuski, natomiast z łososiowatych często także ikrę. Ogólnie można stwierdzić, że dieta wydr jest i musi być urozmaicona. Uzależniona jest jednak wyraźnie od składu gatunkowego i liczebności potencjalnych ofiar. Dlatego też łowi one są głównie małe ryby i dieta zmienia się wyraźnie po zamrożeniu większości zbiorników.

Wydry na swobodzie ponad 1 kg pokarmu dziennie zdobywają w wodzie. Występując na stawach hodowlanych, pokarm pozyskują także w rzekach, różnych rowach i niezagospodarowanych innych zbiornikach. Z pewnością jednak odżywiają się nawet tylko w około 30% karpem, mogą wyrządzać szkody gospodarcze. Problem ten ostrzej rysuje się na stawach zarybianych pstrągiem. W związku z tym, że dla wydr bardzo atrakcyjnym pożywieniem są raki, przede wszystkim hodowle tych skorupiaków muszą być odpowiednio zabezpieczone.

Cechy ekologiczne

W związku z tym, że w Polsce środowiska przyrodnicze nie są jeszcze zdewastowane, wydra jako gatunek stojący na końcu łańcucha troficznego występuje stosunkowo licznie. Gatunek ten występuje przy Morzu Bałtyckim, rzekach, jeziorach i stawach hodowlanych we wszystkich zlewniach podstawowych naszego kraju. Analizując rozmieszczenie stanowisk wydry oraz bliżej rozpatrując zajmowane przez nią biotopy, można jednoznacznie stwierdzić, że we wszystkich porach roku jest ona głównie związana z zasobnymi w ryby rzekami. Mimo że występuje, a nawet rozmnaża się w różnych środowiskach, to jednak najbardziej odpowiadają jej śródleśne rzeki, w których obok ryb może łowić raki. W Polsce stale wydry występują przy wszystkich śródleśnych rzekach o skarpach znacznie wyniesionych ponad poziom wody, zasiedlonych przez ryby łososiowate. Obok rzek często zasiedlają jeziora. Wśród jezior preferują te, które łączą się z rzekami. Stwarza to bowiem tym ziemnowodnym zwierzętom odpowiednie warunki bezpieczeństwa i możliwość przetrwania okresu zimowego, a także przemieszczania się w celach zdobywania nowych łowisk i partnera do rozrodu. Mimo iż głównym miejscem schronienia wydry jest nora, może ona zasiedlać także płaskie tereny bagienne, na których zamiast nor buduje zlewające się z otoczeniem ształy.

Wydry, szczególnie te, które zasiedlają mało zasobne w ryby i szczelnie zamarzające zbiorniki wodne, w okresie zimowym częściej penetrują stawy hodowlane. W Polsce większe kompleksy stawów hodowlanych wydry zasiedlają regularnie przez cały rok. Z przeprowadzonych obserwacji wynika, że wydra jest gatunkiem o dużych zdolnościach adaptacyjnych i dlatego z pewnością tak często zasiedla nawet te stawy hodowlane, na których płoszona jest między innymi przez psy. Występuje i buduje schronienia także przy osiedlach ludzkich, nie wyłączając nawet miast. Na wielu zbiornikach wodnych po reintrodukcji bobra stwier-

dzono wyraźny wzrost liczebności wydry. Obecnie ślady wydry prawie zawsze spotyka się na terytoriach tego gryzonia. W związku z tym, że samica penetruje mniejsze niż samiec obszary, musi na okres rozmnażania zająć szczególnie bogate środowiska wodne. W innym przypadku, bowiem nie zdoła wychować potomstwa.

Siedliska z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej mogące wchodzić w zakres zainteresowania

- 1150* – zalewy i jeziora przybrzeżne (laguny)
- 1160 – duże płytkie zatoki
- 3110 – jeziora lobeliowe
- 3140 – twarowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea*
- 3150 – starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*
- 3240 – zarośla wierzby siwej na kamieńcach i zwirowiskach górskich potoków (*Salici-Myricarietum* część – z przewagą wierzby)
- 3260 – nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis*
- 7210* – torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Carexetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*)
- 7230 – górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk

Rozmieszczenie geograficzne

Wydra jest gatunkiem szeroko rozprzestrzenionym i zamieszkuje prawie całą Europę oraz Azję po Japonię na wschodzie i Wyspy Skandynawskie na południowym wschodzie, a także północną część Afryki. Gatunek ten nie jest spotykany w Islandii, na Korsyce, Sardynii, Sycylii, Krecie i Cyprze, natomiast przynajmniej skrajnie nielicznie w zachodnich Niemczech, Szwajcarii, Belgii i Holandii. Od szeregu lat w krajach zachodniej Europy, m.in. w Holandii, realizuje się szeroki program ochrony tego gatunku.

Występowanie wydry w Polsce

Status gatunku

Prawo międzynarodowe

Konwencja Berneńska	– Załącznik II
Konwencja Waszyngtońska	– Załącznik I
Rozp. Rady (WE) 338/97	– Załącznik A
Dyrektywa Siedliskowa	– Załącznik II i IV

Prawo krajowe

ochrona gatunkowa w Polsce – ochrona częściowa (z wyjątkiem występującej na terenie stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane)

Kategorie IUCN

Czerwona lista IUCN (2004)	– NT
Lista dla Karpat	– VU (w PL – VU)

Obecność gatunku na obszarach chronionych

Wydra jest gatunkiem chronionym ściśle, chociaż tylko w sposób bierny. Szczególnie bezpieczne ostoje znajduje we wszystkich parkach narodowych oraz lasach państwowych, a także parkach krajobrazowych. W rezerwach utworzonych dla ochrony ptaków wodnych, takich jak stawy hodowlane w Przemkowie oraz Stawy Milickie, osiedliła się licznie i chociaż obniża efekty gospodarowania, nie jest na nich prześladowana.

Ewolucja i stan populacji, potencjalne zagrożenia

Prowadzone badania występowania wydry w Polsce wykazały, że zwierzę to do niedawna uważane za zagrożone wyginięciem jest obecnie dość liczne w naszym kraju. Licznie występuje na Pojezierzu Mazurskim, Pojezierzu Pomorskim, wzdłuż wschodniej i zachodniej granicy państwa oraz na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Wyraźne spadki liczebności wydry notuje się po ostrych długich zimach.

Potencjalne zagrożenia

Badania hodowli wydr w warunkach zamkniętych wykazały, że gatunek ten jest bardzo odporny na działanie różnych czynników chorobotwórczych. Musi jednak codziennie pobierać odpowiednie porcje pożywienia. Dlatego długotrwałe i ostre zimy mogą przyczynić się do znacznej redukcji liczebności populacji tego gatunku. Przemieszczające się wtedy wydry mogą być łatwiej likwidowane na stawach hodowlanych przez kłusowników i psy, a także przechodząc przez szlaki komunikacyjne ginąc, pod kołami pojazdów. W okresie całego roku wydry giną w różnych sieciach rybackich. Brak ryb w śródlęśnych rzekach oraz likwidacja bagien są głównymi czynnikami ograniczającymi liczebność wydry w Polsce.

Przeprowadzone w latach 1979–1998 badania wykazały, że najwięcej wydr ginie na drogach i w sieciach rybackich. Z ogólnej liczby zarejestrowanych 282 przypadków śmier-

ci 33,3% spowodowane były przejechaniem przez pojazdy, w sieciach rybackich utopiło się 29,1% osobników, 14,5% zginęło w wyniku kłusownictwa, 7,5% zostało zagrzyzionych przez psy, 2,4% znaleziono w jeziorach po roztopieniu pokrywy lodowej. Poza tym 3 osobniki zginęły w mniach na stawach hodowlanych oraz jedna na łące przy wypalaniu trawy.

Propozycje działań ochronnych

Propozycje względem siedliska gatunku

Chroniąc nadal bobra i jego terytoria w szerokim zakresie, pośrednio stwarzamy dogodne warunki dla wydr, ograniczając jednocześnie szkody wyrządzone przez tego drapieżnika na stawach hodowlanych.

Stosunkowo czyste wody rzek śródlęśnych powinny być utrzymane w swym naturalnym charakterze i zarybiane.

W obrębie stawów hodowlanych należy zarybiać wszystkie cieki i w szczególnych przypadkach oceniać, a także rekompensować straty wnikające z obecności wydr.

Stawy po eksploatacji torfu, obszary bagienne i cieki tylko częściowo zamarzające powinny być chronione szczególnie jako miejsca zdobywania pożywienia w okresach ciężkich zim.

Propozycje dotyczące gatunku

Na obszarach, gdzie wydra występuje licznie, należy przy odłowach zwracać uwagę na możliwość pochwylenia zwierzęcia.

Na stawach produkcyjnych stosować zabezpieczenia cennych hodowli ryb.

Polując na zwierzęta ziemnowodne, umiejętnie określać ich przynależność gatunkową.

W celu utrzymania odpowiedniej bazy pokarmowej należy prowadzić racjonalną gospodarkę rybacką biorącą również pod uwagę wszystkie uwarunkowania przyrodnicze.

Przemieszczanie wydr w celach reintrodukcyjnych powinno być ograniczone i zawsze poparte konkretnymi wynikami prac naukowych. Wydra w Polsce jest tak liczna, że wszelkiego rodzaju reintrodukcje są obecnie całkowicie zbędne. Przy wykonywaniu prac melioracyjnych i oczyszczaniu brzegów różnych zbiorników wodnych należy zawsze brać pod uwagę możliwość istnienia nor z młodymi wydrami.

Zakładom rybackim należy dostarczyć literaturę dotyczącą składu pożywienia wydr.

Propozycje względem populacji

Przy zbiornikach wodnych nie stosować nawozów sztucznych i pestycydów.

Wprowadzać drzewa i krzewy przy brzegach rzek pozbawionych tej roślinności.

Przy budowie dróg, zapór i mostów należy zadbać o bezpieczne przejścia dla wydr.

Ograniczać liczebność obcego gatunku, jakim jest norka amerykańska.

Doświadczenia i kierunki badań

Kontynuować badania dotyczące występowania wydry i dążyć do opracowania metody określania jej liczebności. W różnych środowiskach należy przeprowadzić dalsze badania składu pożywienia wydry.

Rozszerzyć badania możliwości odłowu wydr w celach ich znakowania i ewentualnie przemieszczeń.

Oddzielnym zadaniem powinno być opracowanie wiarygodnej wyceny strat, jakie mogą z tytułu występowania tego gatunku ponosić gospodarstwa rybackie.

Opracować naukowe metody zabezpieczania cennych rybactw hodowlanych.

Opracować metody udostępniania wydrom pokarmu w okresach szczególnie ostrych zim.

Ocenić w różnych środowiskach wpływ wydr na skład gatunkowy i liczebność ryb.

Utworzenie ogólnokrajowej bazy danych dotyczących miejsc występowania, przypadków śmierci oraz składu pożywienia gatunku.

Udział w europejskim programie badań genetycznych wydry.

Bibliografia

- BERESZYŃSKI A., MIZERA T. 1990. Zmiany fauny Wielkopolski w ostatnich dziesiętkach lat. *Kronika Wielkopolski za rok 1989*, PWN, Warszawa–Poznań, 3 (52): 57–81.
- BRINK F. H. 1975. *Die Säugetiere Europas, westlich des 30. Längengrades.*, III Auflg., Parey, Hamburg – Berlin.
- ERLINGE S. 1968. Territoriality of the otter *Lutra lutra* L. – *Oikos* 19: 81–98.

- GRACZYK R. 1990a. Podstawy ochrony i wyniki restytucji niektórych gatunków ptaków i ssaków. *Kronika Wielkopolski za rok 1989*, PWN, Warszawa–Poznań, 3 (52): 120–134.
- KOWALSKI K. 1964. Klucze do oznaczania kręgowców Polski. Część V, PWN, Warszawa, Kraków: 209–212.
- KUNTZE R. 1935: Fauna stódkowodna Polski. Wyd. Kasy im. Mirowskiego, Inst. Pop. Nauk. Warszawa: 38–40.
- MAXWELL G. 1960. Ring of bright water. Longmans, Green.
- REUTHER I. 1980. Zur Situation des Fischotter in Europa., *Der Fischotter in Europa- Verbeitung, Bedrohung, Erhaltung* (Reuter., Festetics). Oderhaus und Gottingen: 71–92
- ROMANOWSKI J. 1999. Powrót wydry. *Łowiec Polski* 7: 22–23.
- SIKORA S. 1986. Metoda odłowu wydr *Lutra lutra* (L.) w celach hodowlanych. PTPN, Wyd. Nauk Rol. i Leś. Prace Kom. Nauk Leśnych, LXI: 207–219.
- SIKORA S. 1992. Znaczenie wydry *Lutra lutra* (L.) w gospodarce rybackiej. *Przegląd rybactwa*, XVII: 189–195.
- SIKORA S. 1996. Występowanie wydry *Lutra lutra* (L.) w Polsce oraz problemy gospodarcze związane z tym gatunkiem. *Ogólnopolska Konferencja Teriologiczna – Puszczykowo*: 34–36.
- SIKORA S. 1996. Metoda sztucznego odchovu wydry *Lutra lutra* (L.) urodzonej w warunkach zagrodowych w Potaszach. *Prz. zool.* 91–99.
- SUMIŃSKI P., GOSZCZYŃSKI J., ROMANOWSKI J. 1993. Ssaki drapieżne Europy. PWRiL, Warszawa: 300 s.
- WŁODEK K. 1980. Der Fischotter in der Provinz Pomorze Zachodnie in Polen. *Der Fischotter in Europa- Verbeitung, Bedrohung, Erhaltung* (Reuter, Festetics). Oderhaus und Gottingen: 187–194.

Stefan Sikora